

amíg arra szükség van...³ Ha ez érvényes a gyermeklélekre, akkor különösképen vonatkozik a fiatal nevelőre is, kinek egyéniségét kalodába zárni szellemgyilkolás.

Semmi sem tökéletes az ég alatt; a nagyarányú és értékes nevelésügyi reform is hozott felszínre emberi gyarlóságokat, tévedéseket. Amint egyszer — reméljük, a közel jövőben — le-higgad az „újat alkotni kívánás“ láza, megtisztulnak az cszmék is, megindul ismét a biztos alapokra helyezett, komoly munka a nevelés és tanítás terén. Mi, akik búcsúzkodni kezdünk a tanári pályától, szívünkben kívánjuk utódainknak, legyenek külön, igazibb nevelőtanárok, neveljenek Prohászka kívánsága szerint „ideális embereket, kik nemesak ismerik, hanem élík az ideálokat“, legyenek Kerschesteiner-féle gyakorlatias szellemű emberek (*praktisch eingestellter Mensch*), hogy mielőbb az egész vonalon kibontakozzék szegény hazánk számára és javára a nagy német pedagógus eszménye, a „használható állampolgár“ típusa.

NÁMÉSY MEDÁRD.

KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

Magyar zenei műveltség.

Nemzeti kultúránknak történelmi okokból eredő sajátsága a magyar társadalom szélesebb rétegeinek csekély zenei műveltsége. A magyarság vérzivataros multja nem volt alkalmas a zenei műveltség nagyobb fokú kifejlődésére, ez azonban nem azt jelenti, mintha a magyarságnak nem volna zenei érzéke. Művelődéstörténelmi adatok bizonyossága szerint a magyar ember életében mindig szerepelt a zene; ha maga nem művelte is, életének minden hangulatában szolgálatába állította és szívesen hallgatta. A magyarság máig megőrizte a zene iránti fogékonyságát. Amint békésebb idők következtek, a nyugati példa hatása alatt a magyarság is művelni kezdte a zenét és ekkor tűnt ki, hogy nemcsak érzéke van a zenéhez, hanem sok közte az igazi nagy zenei tehetség is.

Zeneművészeti Főiskolánk évről-évre számos nagytehetségű fiatal művészt bocsát szárnyra, de azok csakhamar szárnyaszegetten döbbennek rá a kegyetlen valóságra: a magyar közönséget nem érdekli a művészi zene, vagy legalább is nem olyan mértékben, hogy kizárólag művészetüknek élve itthon megélhetést találhatnának. Nincs más választásuk, mint vagy külföldön keresnek érvényesülést, vagy itthon elmerülnek a kiszolgáló zene fertőjében. Kiváló magyar zeneművészekről gyakran csak a külföld útján szerzünk tudomást. Valóban nem nagy a lelkesedésünk a művészi zene iránt, mert a magyar társadalom nagyobb

³ *Stuhlmann Patrik*: Az ifjúkor lélektana. 31—32. l.

része nem rendelkezik olyan zenei műveltséggel, mely képesítene a művészi zene iránti érdeklődésre. Értelenül állunk a legnagyobb zenei alkotásokkal szemben is, mert nem értünk a zene nyelvén. Általános műveltséget nyújtó intézményeink az esztétikai nevelésben a képzőművészetekből általános műveltséget nyújtanak, de a zeneművészetet kizárólag az ének gyakorlati elsajátítására korlátozzák s így a tanulók általános zenei műveltséget nem szerezhetnek. Mintha a zeneművészet a nemzeti műveltségnek lényegtelen része volna, mintha nem értékelnénk szellemi tartalmát, vagy a zenei műveltség megszerzését magánygyennek tekintenénk. Súlyosan érezzük műveltségünknek ezt a hiányosságát.

Fel kell vetnünk a kérdést; beszélhetünk-e egyáltalán zenei műveltségről valamely hangszer művelése nélkül? A feleletet megkapjuk az irodalom és a képzőművészetek analógiájában. Nem kell okvetlenül íónak, költőnek, festőnek vagy szobrásznak lennünk, hogy ilyen művészi alkotásokat megértsünk, bennük gyönyörűséget találjunk és értéküket a kritika mérlegére tehesük. Ez a megállapítás érvényes a művészi zenére is. A zene hatással van a műveletlen emberre is, de zenei élményt csak azoknak nyújt, akik zenei műveltséggel rendelkeznek.

A rádió felfedezése óta a társadalom szélesebb rétegei is annyira együtt élnek a zenével, hogy az általános zenei műveltség ma már életkövetelmény. Az egyes korok szellemiségének a zene éppúgy kifejezője, mint az irodalom és a képzőművészetek. Jellegzetes sajátásaik is közösek. Ha az általános műveltséghez hozzátartozónak ítéljük a különféle korok irodalmának és képzőművészetének ismeretét, nem hagyhatjuk ki a zenét sem. A zene olyan csodálatos nyelven szól hozzánk, melynek kifejező ereje messze túlszárnyalja a szót. Ennek a nyelvnek ismeretét ma már senki sem nélkülözheti, aki igényt tart a „művelt“ jelzőre. Ha ehhez még hozzávesszük a világviszonylatban is kimagasló magyar zeneművészet megbecsülését, a zenei műveltség fokozottabb gondozását az általános műveltséget nyújtó középfokú iskolák feladatai közé kell számítanunk.

Általános művelődési szempontokon kívül rá kell mutatnunk a művészi zene nagy nevelő értékére is. „Az emberi kultúrának alig van még egy ága, melyben szorosabb kapcsolatban volna a nemzeti és az egyetemes emberi, mint a zene.“¹ Különösen a nemzeti nevelésben nélkülözhetetlen. Nem terjeszkedünk ki most a magyar dal nemzetnevelő nagy jelentőségének eléggé ismert taglalására, csupán általános pedagógiai szempontból vizsgáljuk a zene nevelő hatását. Zenén nemcsak az éneket, hanem különösen a hangszeres zenét értjük.

A pedagógiának minden időben fontos kérdése volt az akaratnevelés. Az egyes kultúrák szellemiségének irányára mindig jellemző, hogy az akaratot milyen eszközökkel iparkodik szol-

¹ Kornis Gyula: Wagner Richárd. (A kultúra válsága. 181. 1.)

gálatába állítani. Az akaratnevelés didaktikáját tehát mindig a kor szelleme irányítja. A mai műveltség realiztikus iránya az észnek biztosít majdnem kizárólagos értéket az akaratnevelésben. Az akarat tartalmában és dinamikájában is az ész a döntő tényező. Gondolkodásunkat, cselekedeteinket, egész életünket az észszerűség irányítja. Az észnek ez az uralma minden érzelmi megnyilatkozás háttérbeszorításával a képzelt vagy valódi magasabbrendűség jégkérgével vonja be lelkünket és ezzel függetlenít minden közösségtől. A világháború csalódásai már számos nemzetet kényszerítettek a kor szellemiségétől való eltávolodásra. Az erők egyesítésének szüksége, az egymásrautaltság a közösség gondolatát idealizáló *nemzeti eszmében* jelölte meg a boldogulás útját.

A nevelésben az egységes nemzeti életfelfogásnak célul való kitűzése az akaratnevelés didaktikájában is változást követel. A nacionalizmus az egyéni akarat átértékelését tette szükségessé és az egyéni akarat létjogosultságát csak a nemzeti közösség szolgálatában ismeri el. Az egyéni akarat alárendelésében azonban nem mindig az ész által irányított kritikai meggyőződés az indító erő, hanem inkább az az érzéscsoport, mely az egységes nemzeti életfelfogásnak legfőbb ismertetőjele. A nemzeti gondolatból fakadó akarat tartalmában főmozzanat az ész elsőségén alapuló: helyes nemzeti értékítélet, dinamikájában pedig az inkább objektív értékérzelem mellett egy erős és ösztönös szubjektív érzés, mely az akaratot cselekvésbe lendíti. De mi a nevelés céljául szívesebben állítjuk a *nemzeti lelkületet*: az ész, érzelem, akarat, cselekvőkészség és bátorság kikristályosodott harmonikus egységének állandó dinamikáját. Ez a nemzet szellemi és anyagi életének kifogyhatatlan hajtóereje.

Kerschesteiner négy jellemalkotó erőt állapít meg: akarat-erősséget, ítélőképességet, érzékenységet és megindíthatóságot. A négy erő közül a *megindíthatóság* a legfontosabb, mert egy eszmény uralma alatt gyökerévé válik az előbbi háromnak is. Az ilyen ember az eszmény uralma alatt megalkuvás nélkül cselekszik.² A megindíthatóság a főeleme a lelkületnek is, melyet nemzetivé minálunk a *magyarság eszménye* tesz. Amint a megindíthatóság a legkisebb mértékben befolyásolható jellemalkotó erő, úgy a nemzeti lelkület is magyarságunk függvénye. A nemzeti lelkületnek a magyarság eszményével való telítése, erősítése és mélyítése a nevelés feladata.

A nemzeti lelkület gazdagításában egész nevelő tevékenységünkkel résztveszünk, de mélyítésében nyilvánvalóan legfontosabb az érzelmi nevelés. A kor szellemiségével együttjáró tünet érzéketlenségünk az érzelmi hatásokkal szemben és ezt a reánk szakadt gondok még fokozzák. Ezért minden nemes érzelmfakasztó hatás hasznára van a lelkületnek, mert fokozza

² Kerschesteiner: Charakterbegriff und Charaktererziehung. Leipzig. II. Aufl. 1915. 102—110. 1.

reagáló képességét. Ha végiggondoljuk a nevelés egész területén nyújtható hatásokat, a lelkület mélyítésére alkalmas hatást az irodalom remekein és a történelem sugalló erejű alakjain kívül csak keveset találunk. A képzőművészetek lelkületformáló hatását nem vonhatjuk kétségbe; minél több bennük a nemzeti tartalom, hatásuk annál értékesebb. De nem valószínű, hogy a képzőművészeteknek még fokozottabb gondozása fokozná a nemzeti lelkület dinamikáját. Többet remélhetünk a zenei nevelésnek szélesebb alapokra helyezésétől. Így jutottunk el gondolatmenetünkben a zenéhez, melynek egész embert magával ragadó hatása kétségtelen.

Célszerűségből vizsgáljuk először a zenének egyetemes hatását. A művészetnek valamennyi ága közül a zene hatása a leg-egyetemesebb, mert senki sem vonhatja ki magát hatása alól. Még az állatokra is hatással van, hiszen a juhász is furulyaszóval tartja együtt nyáját. A zene hatásának tartósságát mindenki maga is tapasztalhatta, amikor hetekig fülében csengett egy-egy kedves dallam, egész nap azt dúdolta vagy füttyölte, a dallam által felidézett zenei élmény érzelmeit újra meg újra átélte és boldog volt, ha valahol ezt a zenei alkotást újra hallhatta. A zene mindig hatással van reánk, de a nyomában ébredő érzés mélysége a zenei nyelv ismeretének mértékétől függ.

Az akaratnevelés eszközei között ma igen előkelő helyet foglal el a testnevelés és a sport. De bármennyire elismerjük hatásának eredményességét, különösen a testi erők végsőig fokozásának tekintetében, a harmonikus nevelésre törekvésünkben nem lehet eszményünk. Szellemi tartalma csak az erők gazdaságos kihasználásának képességében nyilvánul s így nevelőértéke korlátozott. Arra mindenesetre jó, hogy meggyőzőn az ember testi erejének szűk határaitól. Mennyivel szabadabb tere van az ember szellemi erejének! Amikor a lelkület nemesítése a célunk, a sport egyoldalú hatásának ellensúlyozására a már elmondottak alapján a zenei nevelés fokozása igen alkalmasnak látszik.

Szélesebb társadalmi rétegek zenei műveltségének fokozását megokolja az is, hogy a magyar művészi zene hosszú zűrzavar után magára talált, de fejlődését csak úgy látjuk biztosítani, ha gyökerével a magyar talajból táplálkozik, kifejlésében pedig a magyar társadalom szélesebb rétegeinek megértése, érdeklődése és megbecsülése kíséri. A nemzet zenéje valóságos ősforrása a nemzet energiájának. Belőle merítünk erőt és bátorságot a nagy elhatározásokhoz, benne oldódik fel a nemzetnek minden vágya, reménye, csalódása, bánata. A legerősebb összekötő kapocs a nemzeti közösségben. A nemzeti gondolat végigvihározott Európán, az Északi-tengertől Szicíliáig és csodákat művelt. Nem a véletlen játéka, hogy ez a vihar éppen a német és az olasz nemzet hajójának vitorláit dagasztotta, azét a két nemzetét, melynek legnagyobb a zenei műveltsége, társadalmának lelkülete pedig át van itatva a zene misztikumával.

Az ifjúság szellemi és erkölcsi életének kialakulására is termékenyítő hatása van a művészi zenének és a zenei műveltségnek. Bizonyára sok zenei tehetség fog felbukkanni, többen kapnak kedvet valamely hangszer megtanulásához, ezzel melegséget visznek a családi életbe, amit sem a gramofon, sem a rádió nem pótolhat. Felébred az ifjúság érdeklődése a művészi zene iránt, a futball, a birkózó- és boxversenyek mellett élvezetet fog találni az ifjúság egy-egy hangverseny vagy opera meghallgatásában is.

A zenei nyelv éppen úgy az emberi lélek kifejezésére szolgál, mint a beszélt nyelv, didaktikája tehát a beszélt nyelv didaktikájával állítható párhuzamba. A zenei nyelv elemei: melódia, harmónia, ritmus, stílus a beszélt nyelv tanításában és a képzőművészetekben ismeretes fogalmak, tehát tanításuk nem jelent különös szellemi megterhelést, sőt az egymásra vonatkoztatás elvénél fogva a fogalmak elmélyítését mozdítják elő. A felszabaduló nemzeti érzés ma már Zeneművészeti Főiskolánk falait is betölti s így bizvást remélhetjük, hogy kiváló énektanágárdánk készültsége tökéletes, a technika vívmányai pedig (hanglemez, rádió) módot adnak a sokoldalú szemléltetésre, illetőleg élményesítésre. Kívánatos, hogy a középfokú iskolák ifjúságát ne csak színi- és filmelőadásokra vigyük el, hanem hangversenyekre és az operába is. A német nevelésügyi miniszter legújabb rendelete szerint a középiskoláknak csaknem mind a nyolc osztályában heti 2 óra a zene. Talán a német példa hatása alatt nálunk is sikerül a zenét *nemzetismcreti* tárgyá emelni.

Cserhalmi Agost.

A katonai nevelésre vonatkozó történeti nyilatkozatok.

Érdemes volna a nevelés történetében nyomon kísérni, hányszor lépte át az emberiség a nevelés területén az arany középszer helyes vonalát. A nevelés legnagyobb elmélkedői természetesen összhangra törekedtek. Eppen a magyar katonai nevelésre vonatkozó történeti nyilatkozatok is azt mutatják, hogy majdnem minden nagy nemzetnevelőnk tudatosan vagy tudatlanul hajlott a test és a lélek párhuzamos kiművelésének eszméje felé. Azt is megállapíthatjuk, hogy a katonai nevelésre vonatkozó gondolatok olyan századokban elevenednek meg, amikor a multak romjain építő munka kezdődik, például Zrínyi és Széchenyi századában. Napjainkban is időszerű a katonai nevelés kérdéseivel foglalkozni. Senki sem azonosíthatja többé a katonai szellemet a föltétlen háborús szellemmel, még kevésbé az úgynevezett kaszárnyai szellemmel. Az egész népre kiterjedő háború gondolata dübörög a világ majdnem valamennyi nemzetének kapuján, nem állíthatjuk tehát azt, hogy a katonai nevelés csupán szaknevelés. Nehogy azonban ismét átlépjük az arany középszer vonalát, összhangra kell törekednünk.